

ALFONS KLAFKOWSKI

NIEMIECKA REPUBLIKA DEMOKRATYCZNA REALIZUJE PROGRAM POCZDAMSKI

Zarówno Niemiecki Kongres Ludowy ze wszystkimi swymi organami jak również Niemiecka Republika Demokratyczna nie poprzestały na danych oświadczeniach co do ich stosunku wobec zasad programu poczdamskiego. Oświadczenia szły równoległe z działaniami, sprawdzalnymi na przestrzeni całego czasu działalności niemieckich organów demokratycznych od 1947 roku poczynając do chwili obecnej.

Jest rzeczą niemożliwą ogarnięcie całego rejestru faktów, związanych z wykonywaniem postanowień poczdamskich przez Niemiecką Radę Ludową, a później przez wszystkie organa władzy Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Wystarczy jednak — jak się zdaje — omówienie kilku kluczowych zagadnień z tej dziedziny, aby na ich przykładzie wykazać realizację programu poczdamskiego przez Niemiecką Republikę Demokratyczną.

I

Na czoło tych kluczowych zagadnień programu poczdamskiego wysuwa się walka o jedność Niemiec¹⁾.

Zarówno umowa jałtańska jak i poczdamska oraz wszystkie okupacyjne akty prawne przyjmują jedność państwa niemieckiego jako podstawę stosunku do Niemiec²⁾. Bez tego założenia wstępnego nie można by mówić o prawie narodu niemieckiego do samostanowienia. Podczas moskiewskiej sesji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych podkreślano wielokrotnie, że utrwalenie jedności Niemiec jest jedną z najbardziej istotnych zdobyczy konstytucji weimarskiej. Analiza programu poczdamskiego na tle konstytucji weimarskiej pozwala sformułować wniosek, że w zakresie jedności państwa niemieckiego program poczdamski nawiązuje do art. 2. konstytucji weimarskiej. Jest to artykuł stwierdzający, że terytorium Rzeszy Niemieckiej składa się z terytoriów krajów niemieckich. Interpretacja tego artykułu mieściła się zawsze na linii unitaryzmu niemieckiego, a nie federalizmu. Wszelkie zmiany terytorialne były możliwe — na podstawie art. 18 konstytucji weimarskiej — jedynie na dro-

¹⁾ Patrz „Kronika Niemiec współczesnych” w niniejszym numerze „Przeglądu Zachodniego”.

²⁾ Jedyna wyczerpująca monografia na temat zagadnienia państwa niemieckiego — K. Skubiszewski, Zagadnienie państwa niemieckiego w prawie międzynarodowym „Przegląd Zachodni” 1950, nr 5—6, s. 331—377.

idze powszechnego ustawodawstwa niemieckiego. Konstytucja weimarska wymienia 18 jednostek terytorialnych, stanowiących Rzeszę Niemiecką: 15 krajów i 3 miasta hanzeatyckie. Mniej więcej w tych samych granicach zarysował się podział na kraje niemieckie w poczdamskim układzie strefowym. Jest to tym bardziej znamienne, że podział Niemiec na strefy okupacyjne jest dziełem przypadkowym, jest wynikiem stosunków wojskowo-politycznych i nie był dokonany z myślą o kształtowaniu układu terytorialnego państwa niemieckiego w przyszłości. Program poczdamski więc nie zmierza do rozbicia jedności terytorialnej Niemiec, mimo przyjęcia podziału na strefy, lecz, przeciwnie, dąży do utrzymania jedności terytorialnej Niemiec wbrew podziałowi na strefy.

Program poczdamski w tym zakresie został zrealizowany jedynie w radzieckiej strefie okupacyjnej. Wszystkie konstytucje krajowe tej strefy zawierają stanowcze stwierdzenie, że dany kraj jest członem Niemieckiej Republiki Demokratycznej. W taki sposób precyzuje to zagadnienie pierwszy projekt konstytucji, opracowany przez SED i w takiej postaci projekt ten realizowany jest przez Niemiecką Republikę Demokratyczną³⁾.

Należy podkreślić, że Berlin znajdujący się w radzieckiej strefie okupacyjnej posiada własny statut samorządowy. Magistrat berliński pragnął początkowo zamienić ten statut samorządowy na konstytucję krajową, a tym samym podnieść Berlin do rangi odrębnego kraju strefy radzieckiej. Komendantura Sojusznicza w Berlinie odrzuciła ten projekt. W ten sposób Berlin utrwalił swój charakter stolicy jednolitego państwa niemieckiego, podkreślił raz jeszcze swój charakter ośrodka centralnych dyspozycji w państwie niemieckim. Ten charakter bowiem zachował Berlin w programie poczdamskim jako siedziba Sojuszniczej Rady Kontroli. Dopiero zmiany wprowadzone przez niezgodną z programem poczdamskim działalność trzech mocarstw zachodnich doprowadziły do podziału stolicy Niemiec na dwa odrębne organizmy gospodarczo-administracyjne⁴⁾.

Walka o realizację programu jedności narodowej stała się głównym zadaniem, do którego spełnienia powołany został Front Narodowy Demokratycznych Niemiec. W uchwałach naczelnych władz partyjnych

³⁾ Lapter Karol, Powstanie Niemieckiej Republiki Demokratycznej — punkt zwrotny w dziejach Europy, „Nowe Drogi” 1949, nr 5; Albert Norden, Das Ringen um Deutschlands Einheit in Vergangenheit und Gegenwart „Neue Welt” 1951, r 2; patrz nadto całą dokumentację do powstania Niemieckiej Republiki Demokratycznej, opublikowaną: 1. „Przegląd Zachodni” 1950, nr 1—2, s. 103—150; 2. „Zbiór Dokumentów”, pod redakcją Juliana Makowskiego, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych 1949, nr 10; „Nemiecka Republika Demokratyczna, Materiały i dokumenty”, wydawnictwo Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych 1950, s. 383.

⁴⁾ Sprawa Berlina patrz „Zbiór Dokumentów” 1949, nr 1, zeszyt poświęcony wyłącznie tej sprawie; uchwały naczelnych władz partyjnych SED z dnia 4 X 1949 — patrz „Nemiecka Republika Demokratyczna. Materiały i Dokumenty”, s. 131 i następane.

SED z 4 paźdz. 1949 czytamy m. i.: „Ponieważ kwestia narodowa jest osią całego życia politycznego Niemiec współczesnych, gotowi jesteśmy do otwartej i uczciwej współpracy ze wszystkimi patriotami niemieckimi, nie zważając na ich przynależność do takich czy innych kierunków politycznych, niezależnie od tego, czy ten lub ów Niemiec uważa się za zwolennika obozu demokratycznego”. Wezwanie to skierowane zostało do całego narodu niemieckiego, bez względu na jego podziały klasowe, programowo-polityczne, wyznaniowe i inne. W uchwałach tych bowiem stwierdza się wyraźnie: „Zachowanie dawnych ograniczeń szkodziłoby obecnie interesom narodu, gdyż utrudniłoby przyciągnięcie znacznej części ludności do powszechnej walki narodowej i cofałoby uwagę zarówno organów państwowych jak i opinii publicznej do spraw wczorajszych, zamiast uwzględniać zmienione warunki i nowe zadania”⁵⁾).

Walka o jedność Niemiec zarówno narodową jak i terytorialną rozpoczęła się w strefie radzieckiej jeszcze w roku 1945. Niebawem walka ta przybrała rozmiary zorganizowane. Organizacje demokratyczne, które odegrały decydującą rolę w radzieckiej strefie okupacyjnej, zaangażowały się w zdecydowanie we wszelkich przemianach demokratycznych, takich jak reforma rolna, unarodowienie przedsiębiorstw, demokratyczna reforma szkolnictwa, demilitaryzacja, denazyfikacja, ukaranie zbrodniarzy wojennych itd. Równoległe z tymi reformami Niemiecki Kongres Ludowy i Niemiecka Rada Ludowa zwracały się wielokrotnie do różnych organów Bizonii-Trizonii, proponując utworzenie jednolitych organów, reprezentujących cały naród niemiecki. W maju 1949 Niemiecka Rada Ludowa podsumowała swe liczne inicjatywy w tym kierunku, oświadczając równocześnie:

a) Niemiecka Rada Ludowa jeszcze raz zaproponowała zachodnio-niemieckim organom administracyjnym, partiom i organizacjom spotkanie z delegatami Niemieckiej Rady Ludowej dla przeprowadzenia wspólnych rozmów. Po ponownym przez cztery mocarstwa okupacyjne wkroczeniu na drogę rokowań — obecnie, jak nigdy, jest konieczne, ażeby wszystkie siły patriotyczne Niemiec zebrały się na naradę ogólnoniemiecką. Niemiecka Rada Ludowa podtrzymuje w ten sposób swój dawny wniosek w tej sprawie.

b) Niemiecka Rada Ludowa wezwała całą ludność niemiecką na północy i południu, na zachodzie i wschodzie do zjednoczenia się w narodowym ruchu protestacyjnym przeciwko utworzeniu separatystycznego państwa zachodnio-niemieckiego, przeciwko statutowi Ruhry i statutowi okupacyjnemu, przeciwko zagrażającemu światu paktowi północno-atlantyckiemu — o pertraktacje ogólnoniemieckie. Niemiecka Rada Ludowa wyraża przy tym przekonanie, że decydującą siłą są narody, a nie podległe wojenni.

⁵⁾ Uchwały naczelnych władz partyjnych SED z dnia 4 X 1949. patrz „Niemiecka Republika Demokratyczna. Materiały i dokumenty”, strony: 135, 136, 137, 141, 144—145.

c) Niemiecka Rada Ludowa żąda przywrócenia jedności gospodarczej Niemiec, w czym są jednakowo zainteresowani wszyscy niemieccy robotnicy, chłopi, rzemieślnicy, inżynierowie, kupcy i przedsiębiorcy. Domaga się więc zniesienia granic zachodnich, wolności dla handlu wewnątrzniemieckiego, wznowienia handlu między Trizonią a wschodnimi Niemcami, przywrócenia jednolitej waluty niemieckiej.

d) Niemiecka Rada Ludowa żąda jak najrychlejszego zawarcia traktatu pokojowego z Niemcami, a następnie wycofania wojsk okupacyjnych zgodnie z umową poczdamską.

Powyższy program został sformułowany w związku z paryską sesją Rady Ministrów Spraw Zagranicznych. Był to program, który miał umożliwić całemu narodowi niemieckiemu orientację w tym ważnym dla polityki międzynarodowej momencie — celem przestrzegania takiej linii postępowania, która by stanowiła realizację umowy poczdamskiej, a równocześnie zapewniała optymalnie interes narodowy niemiecki. Po ogłoszeniu wyników paryskiej sesji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych Niemiecka Rada Ludowa na VIII sesji, odbytej w Berlinie, w lipcu 1949, powzięła następujące uchwały:

a) Niemiecka Rada Ludowa wzywa wszystkie niemieckie instytucje kierownicze i partie oraz organizacje Niemiec zachodnich do powstrzymania się od wszelkich poczynań, mających na celu wywołanie rozłamu, jak np. organizowanie wyborów w Niemczech zachodnich i tworzenie zachodnio-niemieckiego rządu federalnego.

b) Niemiecka Rada Ludowa ponownie potwierdza swą propozycję skierowaną do zachodnio-niemieckich stowarzyszeń i organizacji w sprawie zwołania ogólnoniemieckiej narady i utworzenia komitetu ogólnoniemieckiego, by niezwłocznie opracować propozycje narodu niemieckiego dla mocarstw okupacyjnych zgodnie z p. 4 komunikatu paryskiego. Szczególnie ważne jest opracowanie jednolitej taktyki przeciwko poczynaniom ekonomicznym zachodnich mocarstw okupacyjnych, których celem jest kolonizacja Niemiec zachodnich i likwidacja samodzielnej, pokojowej ekonomiki Niemiec.

c) Niemiecka Rada Ludowa wita propozycję Niemieckiej Komisji Gospodarczej skierowaną do wszystkich niemieckich organów gospodarczych w sprawie rozpoczęcia w najbliższym czasie rokowań, dla nawiązania ściślejszych stosunków gospodarczych między strefami. Celem tych rokowań powinno być przywrócenie jednolitej waluty w Niemczech i rozszerzenie handlu wewnątrzniemieckiego. Potrzeby narodu niemieckiego mają być zaspokajane przede wszystkim przez zwiększenie produkcji pokojowej. Należy powstrzymać wzrost bezrobocia w strefach zachodnich oraz zapewnić pracę niemieckim robotnikom, urzędnikom, technikom i kupcom.

d) Niemiecka Rada Ludowa sądzi, że wszystkie odpowiedzialne niemieckie instytucje, partie i organizacje w czterech sektorach Berlina

zbiórą się w najbliższym czasie dla rokowań w sprawie przywrócenia jednolitej administracji i jednolitej waluty w stolicy Niemiec.

W ten sposób Niemiecka Rada Ludowa w oparciu o Front Narodowy Demokratycznych Niemiec dążyła konsekwentnie do realizowania wszelkiego rodzaju współpracy między zachodnimi a wschodnimi Niemcami. Postawa polityków zachodnio-niemieckich, którzy zorganizowali separatystyczne państwo zachodnio-niemieckie, uniemożliwiła konkretyzację tej działalności demokratycznych organizacji niemieckich. Toteż w uchwałach naczelnych władz partyjnych SED z 14 października 1949 znajduje się taka ocena polityków zachodnio-niemieckich: „Narodowemu ruchowi oporu narodu niemieckiego sprzeciwiają się czynnie starzy niszczyciele Niemiec, właściciele ciężkiego przemysłu i junkrzy, owi główni zbrodniarze wojenni, którzy dwa razy w ciągu jednego pokolenia sprowadzili na naród niemiecki wojnę i katastrofę. Kiedy zachodnie mocarstwa okupacyjne uratowały ich przed sprawiedliwą karą z rąk niemieckiego ludu i oddały z powrotem ich wysokie stanowiska gospodarce, przemysłowcy i junkrzy odzyskali z pomocą swych politycznych lokajów z separatystycznego państwa w Bonn również swoje stanowiska polityczne. Polityczni i gospodarczy przywódcy tego państwa zobowiązali się wyhodować nowy niemiecki faszyzm, potrzebny dla zdobywczych planów Ameryki. W ten sposób kroczą oni drogą zdrady interesów narodowych aż do samego końca. Przeciwko tym niszczycielom Niemiec wszystkie siły patriotyczne muszą prowadzić jak najostrzejszą walkę”.

Te poglądy niemieckich sił demokratycznych znalazły swoje odzwierciedlenie w konstytucji Niemieckiej Republiki Demokratycznej, a zwłaszcza we wstępie i pierwszych pięciu artykułach tej konstytucji. Z punktu widzenia jedności państwa niemieckiego konstytucja Niemieckiej Republiki Demokratycznej zawiera kilka zagadnień, którym warto poświęcić nieco uwagi.

1. Przede wszystkim sprawa nazwy państwa niemieckiego⁶⁾. Nazwa państwa w konstytucji nie jest zagadnieniem protokolarnym, w niej bowiem syntetyzuje się platforma ideologiczna całej konstytucji, a więc i całego ustroju społeczno-gospodarczego. W wypadku Niemiec zagadnienie nazwy jest tym ważniejsze, że chodzi o państwo, które co 30—40 lat rozpętywało wojnę imperialistyczną. Podczas dyskusji na temat nazwy państwa niemieckiego w nowej konstytucji podkreślano, że nie należy wracać do dawnej nazwy, gdyż „nie ma ona cech znaku fabrycznego dobrze zaprowadzonej firmy”. Można do tego jędrnego określenia dodać, że w ramach programu poczdamskiego powrót do nazwy przedwojennej byłby w pewnym sensie nawiązaniem do tradycji ustroju, którego wytepienie było celem wojny i okupacji. W okupacyjnych aktach prawnych używa się przeważnie określenia — Niemcy, a również bardzo

⁶⁾ Schultes Karl. Zur deutschen Verfassungsentwicklung, opublikowany w „Neue Justiz” 1950, nr 6, s. 186—192.

często opisowego zwrotu — państwo niemieckie. Pierwszy projekt konstytucji niemieckiej, opracowany przez SED i opublikowany 14 listopada 1946 w Berlinie, używa określeń: Niemcy, republika, niemiecka republika, republika niemiecka. Projekt ten używa więc zdecydowanie określenia — republika. Jest to określenie, które zostało odrzucone przez większość parlamentarną w okresie prac nad konstytucją weimarską. Ostatecznie sformułowana została nazwa: Niemiecka Republika Demokratyczna.

2. Struktura państwa — to drugi zasadniczy element konstytucyjny, na który należy zwrócić uwagę z punktu widzenia jedności państwowej. Art. 1 konstytucji Niemieckiej Republiki Demokratycznej stwierdza, że Niemcy stanowią jedną, niepodzielną, demokratyczną Republikę, złożoną z krajów niemieckich. Konstytucja staje więc w sposób zdecydowany na zasadzie unitaryzmu państwowego. W dalszych postanowieniach konstytucja podkreśla, że wszystkie sprawy dotyczące stanu i rozwoju narodu niemieckiego jako całości rozstrzygane są przez Republikę. Decyzje Republiki są w zasadzie wykonywane przez kraje. Tylko w ten sposób można zapewnić jedność gospodarczą, polityczną, administracyjną i finansową Republiki jako całości⁷⁾.

3. Konstytucja Niemieckiej Republiki Demokratycznej stwierdza, że istnieje tylko jedno obywatelstwo niemieckie. Jest to stwierdzenie wielkiej doniosłości praktycznej. W przeciwieństwie do trzech stref okupacyjnych Niemiec zachodnich, gdzie niektóre kraje prowadziły własne obywatelstwo krajowe, Niemiecka Republika Demokratyczna uznaje tylko jedno obywatelstwo, ogólnoniemieckie. Decyzja ta jest jednym z najmocniejszych akcentów jedności narodu niemieckiego.

4. Stolicą Republiki jest Berlin — oświadcza konstytucja⁸⁾. Premier Grotewohl w jednym ze swych przemówień stwierdził, że pozycja Berlina jako stolicy Niemiec nie może być przez nikogo kwestionowana. Berlin był zawsze punktem wyjściowym całego życia politycznego i kulturalnego narodu niemieckiego. Ten charakter Berlina jako stolicy Niemiec jest podkreślony kilkakrotnie w umowie poczdamskiej i wielokrotnie w całym czterostronnym ustawodawstwie okupacyjnym. W miarę łamania postanowień poczdamskich przez trzy mocarstwa zachodnie pojawiało się również szereg posunięć ze strony tych mocarstw, zmierzających do pozbawienia Berlina tego charakteru stolicy. Wystąpiło to ze szczególną jaskrawością od momentu stworzenia państwa zachodni-niemieckiego ze stolicą w Bonn. Przed dokonaniem tego trzy zachodnie mocarstwa okupacyjne rozegrały tzw. zimną wojnę o Berlin, zakończoną w Radzie Bezpieczeństwa ONZ i uchwałach Rady Ministrów Spraw Zagranicznych. Od niedawna rozwijana jest przez te państwa akcja przemienienia Berlina w tzw. dwunastą prowincję zachodni-niemiecką. Cały ten tak powszechnie zwany „kryzys berliński”, rozpoczął w 1948 roku

⁷⁾ Patrz odsyłacz ad 6.

⁸⁾ „Wolność” 1950, z dnia 20 kwietnia, tłumaczenie artykułu z dziennika „Pravda” pt. „Nowa awantura w Berlinie”.

przez zachodnie mocarstwa okupacyjne i bezustannie przez nie podsycany, stanowi pogwałcenie umowy poczdamskiej oraz uchwał Rady Ministrów Spraw Zagranicznych z 1949 roku. Mimo wszystkich trudności, wytwarzanych przez zachodnie mocarstwa okupacyjne, można stwierdzić słowami min. Wyszyńskiego, wypowiedzianymi podczas jego wizyty w Berlinie w grudniu 1949, że „...niezależnie od tego, czy ktokolwiek nazywa inne miasta niemieckie stolicą, Berlin był, jest i będzie stolicą Niemiec”⁹⁾).

Na podstawie takich założeń konstytucyjnych i w oparciu na tezach Deklaracji Praskiej rząd Niemieckiej Republiki Demokratycznej przystąpił do nowej akcji o przywrócenie jedności Niemiec, zgodnej z umową poczdamską.

Dnia 30 listopada 1950 premier Otto Grotewohl opublikował pismo, wysłane do rządu zachodnio-niemieckiego w sprawie utworzenia ogólnoniemieckiej rady ustawodawczej, złożonej — na zasadzie parytetu — z przedstawicieli Niemiec wschodnich i zachodnich. Organ ten przygotowałby utworzenie ogólnoniemieckiego rządu tymczasowego, suwerennego, demokratycznego i miłującego pokój — oraz przedstawiłby rządowi Związku Radzieckiego, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji odpowiednie propozycje do wspólnego zatwierdzenia. Równocześnie ten organ — aż do czasu powstania rządu ogólnoniemieckiego — udzielałby rządowi czterech mocarstw konsultacji przy opracowaniu traktatu pokojowego. Premier Grotewohl proponował, by dla zasięgnięcia opinii narodu niemieckiego w tej sprawie przeprowadzić referendum. Według tego projektu ogólnoniemiecka rada ustawodawcza mogłaby podjąć się opracowania warunków wyborów ogólnoniemieckich do zwołania narodozwyczajnego. W celu realizacji tego projektu każdy z obu rządów mianowałby sześciu swych przedstawicieli. Inicjatywę premiera Grotewohla uzasadnił w osobnym oświadczeniu przewodniczący Izby Ludowej Niemieckiej Republiki Demokratycznej, wzywając odpowiednie organa zachodnio-niemieckie do pozytywnej odpowiedzi na te propozycje¹⁰⁾.

Zachodnio-niemieckie władze w Bonn zachowywały długo milczenie na temat propozycji premiera Grotewohla. Urzędowa agencja oświadczyła jedynie, że władze te przygotowują publikację „białej księgi”, która ma stanowić odpowiedź na propozycje premiera Grotewohla. Według doniesień TASS celem tej „białej księgi” jest próba osłabienia przy pomocy różnych wykrętów wrażenia wywołanego przez propozycje premiera Grotewohla, a także „usprawiedliwienie w oczach ludności Niemiec zachodnich kolejnego aktu zdrady Adenauera, uniemożliwiającego na polecenie Stanów Zjednoczonych osiągnięcie jedności Niemiec”¹¹⁾.

⁹⁾ „Wolność” z dnia 17 XII 1949, s. 7.

¹⁰⁾ „Tägliche Rundschau” z dnia 5 XII 1950, „patrz szczegóły w „Kronice Niemiec współczesnych” „Przeglądu Zachodniego” 1951, nr 1—2, oraz nr 3—4, czyli niniejszy.

¹¹⁾ „Wolność” z dnia 5 I 1951.

Warto przytoczyć argumenty zachodnio-niemieckie, wysuwane przeciwko propozycji premiera Grotewohla i naświetlić ich bezpodstawność. Uczynił to w kilku swych wystąpieniach premier Grotewohl osobiście, wywołując tym zestawieniem duże wrażenie w całych Niemczech. Oto argumenty zachodnio-niemieckie wraz z należytych ich oświetleniem¹²⁾:

1. Przedstawiciel władz zachodnio-niemieckich dr Adenauer nie może zasiąść wspólnie przy stole obrad z premierem Grotewohlem. W odpowiedzi na to premier Grotewohl oświadczył: „Nie chodzi o osobiste sympatie lub antypatie, nie chodzi również o to, aby ustalić rozbieżność. Chodzi o to, aby znaleźć coś, co łączy nas wszystkich i czego moglibyśmy się trzymać, aby w jednym z decydujących momentów swej historii naród niemiecki okazał się zdolny do działania. Gdy ojczyzna jest w niebezpieczeństwie, patrioci zaprzestają porachunków i sporów”.

2. Statut okupacyjny nie pozwala władzom zachodnio-niemieckim na prowadzenie tego rodzaju rozmów z przedstawicielami Niemieckiej Republiki Demokratycznej, gdyż Niemcy zachodnie nie mogą prowadzić rozmów z przedstawicielami obcych państw. W odpowiedzi na ten argument premier Grotewohl oświadczył, że Niemiecka Republika Demokratyczna nie jest obcym państwem, lecz częścią Niemiec. „Nikt na świecie nie może zabronić Niemcom ze wschodniej i zachodniej części naszego kraju — oświadczył premier Grotewohl — podjęcia rozmów, dotyczących problemów niemieckich. Nie może tego czynić statut okupacyjny, tym bardziej że uchwały poczdamskie nie zabraniają wspólnych rozmów między Niemcami”.

3. Żądanie utworzenia ogólnoniemieckiej rady ustawodawczej na zasadach parytetu byłoby niesprawiedliwe — oświadczają przedstawiciele zachodnich Niemiec. Premier Grotewohl słusznie podkreśla w odpowiedzi na to, że sens i metoda rozmów mogą polegać tylko na tym, aby przy pomocy uzasadnionych argumentów i kontrargumentów szukać wspólnej linii, szukać wzajemnego zrozumienia. W toku takich rozmów nie może być żadnej „większości” i żadnych „uchwał większości”, lecz tylko wzajemna zgoda. Parytet zapewnia całkowitą swobodę i równowagę wszystkich uczestników rozmów, a jednocześnie sprzyja zrozumieniu wzajemnemu, tym samym zaś powzięciu pozytywnych uchwał. Można dodać, że nawet w czołowych dziennikach zachodnio-niemieckich polemizowano z tym argumentem władz z Bonn, oświadczając, że jeżeli Stany Zjednoczone prowadzą rozmowy ze Szwajcarią, to nie wyznaczają one 40-krotnie więcej przedstawicieli niż Szwajcaria. Nie jest to bowiem zagadnienie ilościowe, lecz jakościowe¹³⁾.

4. Należy wysunąć pod adresem Niemieckiej Republiki Demokratycznej określone warunki, od których uprzedniego wykonania Niemcy zachodnie uzależnią zgodę na przeprowadzenie wspólnych rozmów —

¹²⁾ „Trybuna Ludu” z dnia 28 XII 1950.

¹³⁾ „Nowe Czasy” 1950 nr 51, s. 3—5 w artykule pt. „Jedność Niemiec i jej wrogowie”.

oto następny argument na usprawiedliwienie negatywnego stosunku do propozycji premiera Grotewohla. W odpowiedzi na to premier rządu Niemieckiej Republiki Demokratycznej oświadczył, że wszelkie warunki wstępne utrudniają wspólne rozmowy lub w ogóle uniemożliwiają ich rozpoczęcie. Wysuwanie takich warunków wzbudza podejrzenie, iż chce się udaremnić te rozmowy. Dlatego rząd Niemieckiej Republiki Demokratycznej nie wysuwa żadnych wstępnych warunków.

5. Jeden z argumentów zachodnio-niemieckich stwierdza wreszcie, że odpowiedź na propozycję premiera Grotewohla winna być wstrzymana do momentu odbycia proponowanej konferencji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych. Zdaniem premiera Grotewohla, Niemcy powinni osiągnąć porozumienie przed tą konferencją. Wspólny ogólnoniemiecki punkt widzenia, przedstawiony na konferencji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych, będzie przekonywający i skuteczny.

Przedstawiony wyżej materiał, charakteryzujący walkę niemieckich sił demokratycznych o jedność Niemiec, można w formie wniosku zamknąć zdaniem premiera Grotewohla, że naród niemiecki czekał pięć lat na decyzję z zewnątrz w sprawie jedności, w szóstym więc roku winien wziąć sprawę jedności Niemiec we własne ręce. Zdanie to jest o tyle nieścisłe, że premier Grotewohl od 1946 roku stoi w pierwszym rzędzie walczących o jedność Niemiec, jako jeden z głównych organizatorów Niemieckiego Kongresu Ludowego i Niemieckiej Rady Ludowej, a ostatnio premier rządu Niemieckiej Republiki Demokratycznej¹⁴⁾. Dzięki intensywnej działalności tych organów demokratycznych, Niemiecka Republika Demokratyczna stała się w sposób zdecydowany ośrodkiem krystalizacyjnym państwa niemieckiego, reorganizowanego na zasadach poczdamskich. Wynikiem pracy tych organów demokratycznych jest również fakt, że stosunki między Niemiecką Republiką Demokratyczną a Niemcami zachodnimi są — mimo wszystko — stosunkami nie mieszczącymi się na płaszczyźnie stosunków międzynarodowych. Formalnie i merytorycznie bowiem zagadnienie jedności Niemiec jest sprawą niemiecką.

II

Umowa jaltańska postanawia, że po wykonaniu sformułowanych w niej zasad okupacji Niemcy zajmą należne im miejsce w społeczności narodów. W postanowieniach umowy poczdamskiej zwrot ten powtarza się kilkakrotnie, a w rozdziale III jest sprecyzowany w następujący sposób: „Jeżeli ich własne (tj. niemieckie) wysiłki będą stale skierowane do tego celu, to będą oni mogli w odpowiednich warunkach zająć swe miejsce pośród wolnych i miłujących pokój narodów świata”.

¹⁴⁾ Otto Grotewohl, Im Kampf um Deutschland: Reden und Aufsätze. Wydane w dwóch tomach przemówienia Otto Grotewohla ilustrują całą jego walkę o jedność Niemiec na zasadach poczdamskich. Wydane w roku 1948 przez Dietz-Verlag — Berlin, tom I, stron 374, tom II, stron 343.

Program ten został wykonany w radzieckiej strefie okupacyjnej, co stworzyło podstawę do działalności organizacyjnej Niemieckiego Kongresu Ludowego oraz obecnie Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

W skondensowanej postaci program działania Niemieckiej Republiki Demokratycznej w zakresie zagadnienia powrotu Niemiec do rodziny wolnych narodów przedstawiony został w konstytucji Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Art. 5 tej konstytucji głosi, że powszechnie uznane zasady prawa międzynarodowego wiążą władzę państwową i każdego obywatela. Postanowienie to jest wyrazem powrotu państwa niemieckiego na linię uznania i przestrzegania prawa międzynarodowego. Na uwagę zasługuje sformułowanie tego postanowienia, gdyż sugeruje ono z jednej strony wiązanie władzy państwowej przez normy prawa międzynarodowego, a z drugiej strony sugeruje bezpośredni stosunek między jednostką a prawem międzynarodowym. Równocześnie artykuł ten formułuje obowiązek władzy państwowej do podjęcia i rozwijania przyjaznych stosunków ze wszystkimi narodami.

Rozwinięcie tego programu znajduje się w przemówieniach czołowych mężów stanu Niemieckiej Republiki Demokratycznej. W sposób najbardziej zwarty rozwinął ten program wicepremier Walter Ulbricht¹⁵⁾. Wychodząc z założeń powszechnego kryzysu kapitalizmu toczącego głównie organizm Stanów Zjednoczonych wicepremier Ulbricht na podstawie analizy sytuacji międzynarodowej oraz współczesnych stosunków niemieckich wyprowadza następujące wnioski dla użytku niemieckiej polityki międzynarodowej:

1. Istnieje zdecydowana sprzeczność interesów narodowych, gospodarczych i kulturalnych narodu niemieckiego z interesami imperializmu amerykańskiego. Politycznie monopolistyczny kapitał amerykański jest zainteresowany w rozbiciu i obezwładnieniu Niemiec, a to w tym celu, by usunąć produkcję niemiecką z rynku światowego, a terytorium zachodnio-niemieckie przystosować do baz wyjściowych wojskowych przeciwko Związkowi Radzieckiemu. Głównym wrogiem Niemiec są agresywne koła amerykańskiego kapitału finansowego.

2. W miarę rozwoju kryzysu gospodarczego w krajach kapitalizmu, imperialistyczne mocarstwa zachodnie będą dążyły do przerzucania ciężarów tego kryzysu w coraz większym stopniu na Niemcy zachodnie. Produkcja niemieckiego przemysłu eksportowego została stłumiona przez plan Marshalla, bezrobocie w Niemczech zachodnich wzrasta wskutek polityki okupantów oraz przywódców stronnictw mieszczańskich i socjalno-demokratycznych. Bezrobocie ogarnia nie tylko robotników, lecz również przedsiębiorców i rzemieślników, którzy są bezpośrednio zagrożeni w swej egzystencji przez monopolistyczny kapitał amerykański.

¹⁵⁾ Walter Ulbricht, Die Entwicklung seit dem zweiten Weltkrieg im Licht der Stalinschen Theorie der allgemeinen Krise des Kapitalismus, opublikowane w „Neue Welt” 1949, nr 24, s. 62—75.

3. W przeciwieństwie do okresu po pierwszej wojnie światowej, istnieje obecnie rząd Niemieckiej Republiki Demokratycznej, który dzięki swej polityce pokoju, demokracji i pracy wskazuje narodowi niemieckiemu drogę, na której może on kroczyć o własnych siłach. Przejęcie zarządu radzieckiej strefy okupacyjnej przez rząd Niemieckiej Republiki Demokratycznej, wymiana przedstawicieli dyplomatycznych z państwami postępowymi, wymiana misji handlowych — wszystko to stwarza wielką perspektywę dla przyszłości Niemiec, pod warunkiem ścisłej przyjaźni ze Związkiem Radzieckim. Jeżeli już Niemiecka Republika Demokratyczna może się wykazać takimi sukcesami, to można sobie wyobrazić, o ile te sukcesy byłyby większe, gdyby istniały jednolite demokratyczne Niemcy.

4. Interes niemieckiej odbudowy gospodarczej wymaga podniesienia stopy życiowej ludności i uchronienia Niemiec przed skutkami kryzysu i bezrobocia, płynącego z polityki amerykańskiej. Niemcy zjednoczone i niezależne, które mogłyby wystąpić jako samodzielny partner również wobec Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych, nie potrzebowałyby nabywać surowców i środków żywnościowych po nadmiernie wysokich cenach dolarowych, lecz mogłyby prowadzić gospodarkę planową. W oparciu na Związku Radzieckim i państwach demokracji ludowej Niemcy mogłyby stworzyć najpomyślniejsze warunki dla rozwoju swego handlu zagranicznego. Pierwszym zadaniem demokratycznych sił niemieckich jest podniesienie wymiany handlowej między Niemcami zachodnimi i Niemiecką Republiką Demokratyczną. Trzeba występować w Niemczech zachodnich przeciwko polityce demontażowej, przeciwko importowi zbędnych towarów angielskich i amerykańskich, przeciwko amerykańskiej polityce kartelowej. Przywrócenie normalnych stosunków ze Stanami Zjednoczonymi, Wielką Brytanią i Francją jest możliwe tylko pod warunkiem cofnięcia statutu Ruhry i statutu okupacyjnego oraz zawarcia — zgodnie z umową poczdamską — traktatu pokojowego z Niemcami.

5. Naród niemiecki musi być świadomy, że jego przyszłość narodowa i rozwój gospodarczy możliwy jest tylko w ścisłej przyjaźni z mocarstwem, które pomogło narodowi niemieckiemu, w części Niemiec, założyć fundamenty pokojowego i demokratycznego ładu państwowego. Należy pamiętać, że czołowy przywódca Związku Radzieckiego, Generalissimus Stalin, walczył na wszystkich konferencjach międzynarodowych przeciwko anglo-amerykańskim koncepcjom rozczłonkowania Niemiec, a obecnie wspomaga naród niemiecki w walce o jedność Niemiec i sprawiedliwy traktat pokojowy. Jeżeli naród niemiecki dojrzeje do tej świadomości, wtedy — jak to oświadczył Generalissimus Stalin w swym piśmie do prezydenta Wilhelma Piecka — pokój w Europie będzie zapewniony.

Na tle powyższych założeń stają się zrozumiałe zadania polityki zagranicznej Niemieckiej Republiki Demokratycznej¹⁶⁾. Zostały one zestawione na III Kongresie SED w lipcu 1950 przez prezydenta Wilhelma Piecka, który ujął je w następujących punktach:

1. Walka o pokój, domaganie się zakazu użycia broni atomowej i uznania za przestępcę tego rządu, który pierwszy użyłby broni atomowej. Nieprzejeđnana aktywna walka przeciwko podżegaczom wojennym w Niemczech. Uznanie za przestępstwo przeciwko narodowi niemieckiemu faktów podpisywania zobowiązań i umów, które mogą wciągnąć Niemcy do nowej wojny i do bloków agresywnych — takich jak Rada Europy, pakt północno-atlantycki i plan Schumana. Żadna z tych umów nie może być uznana za prawną i obowiązującą. Pełne uznanie i bezgraniczne poparcie dla tych sił na całym świecie, które walczą o pokój, równouprawienie i przyjaźń między narodami.

2. Dążenie do możliwie szybkiego zawarcia sprawiedliwego traktatu pokojowego z Niemcami i wynikającego stąd wycofania wszystkich wojsk okupacyjnych z Niemiec.

3. Przywrócenie politycznej i gospodarczej jedności Niemiec na zasadach demokratycznych i pokojowych.

4. Wytrwała i niezniszczalna przyjaźń Niemiec z wielkim Związkiem Radzieckim, ostoja pokoju i demokracji w całym świecie. Wszechstronny rozwój stosunków gospodarczych i kulturalnych ze Związkiem Radzieckim.

5. Przyjaźń z państwami demokracji ludowej, Chińską Republiką Ludową, Koreą, Wietnamem i wszystkimi narodami pokój miłującymi.

6. Przywrócenie przyjaznych stosunków ze wszystkimi państwami prowadzącymi politykę pokojową i uznającymi interesy narodowe niemieckie.

7. Pełne i bezwarunkowe uznanie postanowień poczdamskich na temat demokratyzacji Niemiec i w zakresie zobowiązań Niemiec w stosunku do innych państw.

8. Wypełnienie wszystkich zobowiązań międzynarodowych, powziętych przez Niemiecką Republikę Demokratyczną w zawartych przez nią umowach.

9. Wolny dostęp Niemiec do rynków światowych. Rozwijanie stosunków handlowych Niemiec ze Związkiem Radzieckim, Chinami i państwami w Europie wschodniej i południowo-wschodniej jako naturalnymi partnerami handlowymi Niemiec. Zawieranie długoterminowych umów handlowych ze wszystkimi państwami, które gwarantują zbyt dla przemysłu niemieckiego i dostarczają mu surowców i półfabrykatów.

¹⁶⁾ Wilhelm Pieck, Die internationale Lage Deutschlands und die Probleme der deutschen Aussenpolitik. Auszug aus dem Rechenschaftsbericht des Parteivorstandes an den III. Parteitag der SED, opublikowane w „Die Einheit” 1950, nr 8, s. 654—666.

10. Wszelchstronne umacnianie Niemieckiej Republiki Demokratycznej jako ostoji pokoju i demokracji w Niemczech.

Powyższy program polityki zagranicznej Niemieckiej Republiki Demokratycznej, zgodny z umową poczdamską, został bez zastrzeżeń uchwalony na III kongresie SED. Realizacja tego programu jest gwarantowana przez te organa władzy niemieckiej, które zostały uznane za powołane do wykonania całokształtu programu stosunków międzynarodowych Niemieckiej Republiki Demokratycznej¹⁷⁾.

Należy dodać, że już w pierwszej fazie prac organizacyjnych powołane zostało do życia Ministerstwo Spraw Zagranicznych Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Kierownik tego Ministerstwa Georg Dertinger wydał pierwsze oświadczenie 24 października 1949. Oświadczenie to wychodzi z założeń postanowień jałtańskich i poczdamskich i w imieniu narodu niemieckiego, wracającego do zespołu wolnych i pokojowych narodów, proponuje podjęcie stosunków wszystkim państwom, które są gotowe uznać Niemiecką Republikę Demokratyczną na zasadzie wzajemnego poszanowania i równouprawnienia. W ten sposób zagadnienie suwerenności narodu niemieckiego znalazło także swój zewnętrzny wyraz w suwerennej niemieckiej polityce zagranicznej. Z tego punktu widzenia oświadczenie min. Dertingera stanowi dokument o podstawowym znaczeniu zarówno w zakresie prawa państwowego jak i międzynarodowego. W ciągu pierwszego roku swego istnienia Niemiecka Republika Demokratyczna rozwiązała szereg podstawowych zagadnień w zakresie odzyskania zaufania międzynarodowego. Nawiązała więc stosunki ze wszystkimi państwami sąsiedzkimi, a zwłaszcza z Polską i Czechosłowacją. Patrząc na stosunki między Niemiecką Republiką Demokratyczną a Polską w świetle postanowień jałtańskich i poczdamskich można stwierdzić, że umowy zawarte między tymi państwami¹⁸⁾ stanowią dostateczną legitymację do twierdzenia, że Niemiecka Republika Demokratyczna wywiązuje się ze swych zobowiązań poczdamskich. Stąd w momencie ratyfikacji układu zgorzeleckiego z dnia 6 lipca 1950 wiceminister spraw zagranicznych Stanisław Skrzyszewski mógł oświadczyć w Sejmie co następuje:

„Polityka Polski Ludowej — pomimo okrutnych cierpień, jakich naród polski doznał od barbarzyństwa hitlerowskiego — od samego początku nie głosiła idei ślepej zemsty. Polska wysuwała postulat konstruktywnego rozwiązania problemu niemieckiego. Drogę do tego celu Polska

¹⁷⁾ Komunikat o podjęciu stosunków dyplomatycznych przez Niemiecką Republikę Demokratyczną, „Tägliche Rundschau” z dnia 25 X 1949; Budzislawski Hermann, Souveräne deutsche Aussenpolitik „Tägliche Rundschau” z dnia 9 X 1949; „Aussenpolitik ohne Abenteuer” — artykuł wstępny w „Tägliche Rundschau” z dnia 29 VII 1950.

¹⁸⁾ A e k e r m a n n Anton, Die Bedeutung der aussenpolitischen Abkommen der Deutschen Demokratischen Republik, opublikowany w „Die Einheit” 1950, nr 8, s. 688—698; „Zbiór Dokumentów” 1950, nr 7, zawierający materiały dotyczące stosunków między Polską a Niemiecką Republiką Demokratyczną.

widziała w wykonaniu uchwał poczdamskich i zapewnieniu Niemcom pełnych możliwości pokojowego i postępowego rozwoju. Konstruktyny program polityki polskiej w sprawie Niemiec wypływa z marksistowsko-leninowskiej oceny źródeł imperializmu niemieckiego i opierał się na zaufaniu do możliwości rozwojowych prawdziwie postępowych sił w Niemczech. Słuszność tej oceny potwierdził fakt, że przodujące siły, które kierują Niemiecką Republiką Demokratyczną, jako jedno z pierwszych zadań postawiły i realizują program przyjaźni polsko-niemieckiej. Pierwszym i kardynalnym faktem musiało być i było uregulowanie państwowej granicy polsko-niemieckiej, jej dobrowolne i ostateczne przez stronę niemiecką uznanie jako ustalonej i nienaruszalnej. Stało się to jedną z pierwszych decyzji rządu Niemieckiej Republiki Demokratycznej¹⁹⁾.

W podobny sposób Niemiecka Republika Demokratyczna rozwiązuje zagadnienie stosunków międzynarodowych ze wszystkimi państwami, uznającymi co do Niemiec zasady poczdamskie. Na tej podstawie ułożone zostały stosunki między Niemiecką Republiką Demokratyczną a wszystkimi państwami demokracji ludowej. Siły demokratyczne innych państw — a w szczególności Francji — dążą również do oparcia stosunków swych państw do Niemieckiej Republiki Demokratycznej na tych samych zasadach²⁰⁾.

Oprócz tych stosunków dwustronnych można zauważyć również układanie się w sposób zdecydowany stosunków między Niemiecką Republiką Demokratyczną a pewną grupą państw. W połowie 1950 roku Niemiecka Republika Demokratyczna została przyjęta do Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Głównym celem współpracy tej grupy państw jest odbudowa i stworzenie możliwości rozwojowych dla gospodarki narodowej państw, wchodzących w skład Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Wszystkie państwa wchodzące w skład tej Rady są równouprawnione, a decyzje mogą zapadać jedynie w obecności przedstawicieli państw zainteresowanych. Działalność Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej opiera się na wzajemnej wymianie doświadczeń gospodarczych i na udzielaniu sobie wzajemnej pomocy technicznej, naukowej, surowcowej, żywnościowej itp. Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej oparta jest na otwartej umowie międzynarodowej, a więc stwarza możliwości nabycia jej członkostwa dla każdego państwa, uznającego zasady tej organizacji. Jest rzeczą zrozumiałą, że udział Niemieckiej Republiki Demokratycznej w pracach zespołu państw ma wyjątkowo doniosły charakter nie tylko dla Niemieckiej Republiki Demokratycznej, lecz również dla całości zagadnienia niemieckiego.

¹⁹⁾ „Trybuna Ludu” z dnia 29 X 1950.

²⁰⁾ M. Bakinez, Die DDR und der Rat für gegenseitige Wirtschaftshilfe, opublikowany w „Tägliche Rundschau” z dnia 4 VIII 1950.

III

Trzecie kluczowe zagadnienie, związane z wykonaniem programu poczdamskiego, to likwidacja militarystyki, określana w umowie poczdamskiej jako „zupełne rozbrojenie i demilitaryzacja Niemiec”. W praktyce używa się na określenie tej części programu kontrolnego po prostu pojęcia — demilitaryzacja. W programie kontroli nad Niemcami pojęcie demilitaryzacji znalazło zastosowanie w skali dotąd nie znanej w prawie międzynarodowym. Przede wszystkim należy rozważyć, jakie akty prawne określają ten punkt programu kontrolnego²¹).

Deklaracja czterech narodów w przedmiocie bezpieczeństwa, ogłoszona w Moskwie 1 listopada 1943, stwierdza, że cztery mocarstwa będą się naradzały i współpracowały z innymi państwami, wchodzącymi w skład Narodów Zjednoczonych w celu doprowadzenia do zawarcia skutecznego, powszechnego porozumienia o uregulowaniu zbrojeń w okresie powojennym (p. 7). Deklaracja trzech mocarstw, wydana w Teheranie 1 grudnia 1943, zapowiada bezwzględne zniszczenie armii niemieckich na lądzie, ich łodzi podwodnych na morzu i ich fabryk wojennych przez lotnictwo. Umowa jałtańska z 11 lutego 1945 w rozdziale II stwierdza, że trzy mocarstwa są zdecydowane rozbroić i rozwiązać wszystkie niemieckie siły zbrojne, zlikwidować na zawsze sztab generalny, który wielokrotnie doprowadzał do wskrzeszenia militarystyki niemieckiego, zniszczyć wszelki niemiecki ekwipunek wojskowy, znieść lub poddać kontroli cały niemiecki przemysł wojenny. Dalej mówi umowa jałtańska o usuwaniu wpływów militarystycznych z urzędów publicznych oraz z życia kulturalnego i gospodarczego narodu niemieckiego. W miarę zbliżania się końca działań wojennych przeciwko Niemcom trzeba było ująć konkretnie zasady demilitaryzacji. Następuje to w aktach prawnych, które można umiejscowić między 8 maja 1945 a 2 sierpnia 1945, a więc od aktu bezwarunkowej kapitulacji Niemiec do dnia podpisania umowy poczdamskiej. W tym okresie odbywa się formułowanie zasad demilitaryzacji, co było możliwe dopiero na podstawie uchwytnych elementów sytuacji wojennej w danym odcinku czasu. Tych elementów sytuacyjnych nie można było dokładnie przewidzieć. Znajomość ich była możliwa dopiero w miarę okupowania terytorium niemieckiego. Z tą też chwilą zasady demilitaryzacji Niemiec zostają skontretyzowane.

Akt bezwarunkowej kapitulacji z dnia 8 maja 1945 mówi o całkowitym rozbrojeniu wojsk niemieckich, wydaniu wszystkiej broni i sprzętu wojennego, zakazie niszczenia statków, okrętów, samolotów itp. (p. 2). Deklaracja czterech mocarstw z dnia 5 czerwca 1945 zawiera rozwinięcie zasad demilitaryzacji Niemiec. Tutaj znajdują się konkretne postano-

²¹) Patrz: A. Klafkowski, Demilitaryzacja Niemiec jako zagadnienie prawa międzynarodowego, opublikowane w „Wojskowym Przeglądzie Prawniczym”, 1949.

wienia, dotyczące całkowitego rozbrojenia niemieckich sił zbrojnych i przekazania sprzętu armiom mocarstw okupacyjnych. Postanowienia te wymieniają po raz pierwszy wszystkie fabryki, obiekty przemysłowe, warsztaty, zakłady badawcze, laboratoria, stacje doświadczalne, patenty, plany, rysunki i wynalazki, przeznaczone do produkcji materiałów i sprzętu wojennego. Dyspozycje zawarte w tym akcie prawnym zostały przekazane Sojuszniczej Radzie Kontroli nad Niemcami oraz dowódcom stref okupacyjnych do szczegółowego wykonania. Umowa poczdamska zapowiada wyrwanie z korzeniami militarystyki niemieckiej. Kilkakrotnie podkreśla się w tej umowie, że okupanci nie dopuszczą do odrodzenia i reorganizacji niemieckiego militarystyki. Dlatego umowa poczdamska zawiera również taki zwrot: „Nad wychowaniem w Niemczech rozciągnie się kontrolę w tym duchu, żeby całkowicie wyeliminować doktryny narodowo-socjalistyczne i militarystyczne oraz umożliwić pomyślny rozwój idei demokratycznych”. Wielokrotnie pojawia się w umowie poczdamskiej zwrot, stawiający równorzędnie zagadnienie rozbrojenia i demilitaryzacji.

W aktach prawnych, wydanych w okresie 8 maja — 2 sierpnia 1945, ujawnione zostały kryteria demilitaryzacji Niemiec. Określono również w tych aktach sposób realizacji powyższych kryteriów. Wskazano ponadto, że organem odpowiedzialnym za wykonanie tych zasad jest Sojusznicza Rada Kontroli. Oświadczenie czterech mocarstw na temat mechanizmu kontrolnego nad Niemcami z dnia 5 czerwca 1945 zawiera dokładną sieć organizacyjną tych władz okupacyjnych, które są powołane do wykonania programu demilitaryzacji Niemiec.

Proklamacja nr 2 Sojuszniczej Rady Kontroli z dnia 20 września 1945 porządkuje kryteria demilitaryzacji. Uważa ona niemieckie siły zbrojne za rozwiązane w zupełności i ostatecznie oraz zakazuje wszelkiego rodzaju szkolenia wojskowego i kultu dla tradycji militarystyki niemieckiej. Cała komunikacja niemiecka oraz cały potencjał przemysłowy Niemiec ulega kompletnej demilitaryzacji. Szczegółowe postanowienia Proklamacji nr 2 obejmują wszystkie dziedziny działalności wojskowej, z administracją wojskową włącznie. Ustawa Sojuszniczej Rady Kontroli nr 9 z dnia 30 listopada 1945 o konfiskacie i kontroli majątków IG-Farben Industrie jest pierwszym dokumentem, który w skali ogólnoniemieckiej godzi w niemiecki przemysł wojenny. Wstęp do tej ustawy stwierdza, że powyższy trust świadomie i na szeroką skalę zajmował się rozbudową i podtrzymywaniem niemieckiego potencjału wojennego i że ten trust należy rozbić w celu zapobieżenia, by Niemcy w przyszłości nie stały się groźbą dla pokoju sąsiadów i dla pokoju świata. Ustawa nr 34 Sojuszniczej Rady Kontroli z dnia 27 sierpnia 1946 rozwiązuje formalnie niemieckie siły zbrojne, które tym samym tracą legalne podstawy swego istnienia. Ustawa ta rozwiązuje wszystkie działy wojska liniowego oraz wszystkie komórki sztabowe i szkoleniowe. Całe ustawodawstwo niemieckie, dotyczące organizacji sił zbrojnych i sto-

warzyszeń paramilitarnych, wszystkie rozkazy i kodeksy wojskowe, wszystkie regulaminy itp. tracą moc prawną. Ustawa nr 46 Sojuszniczej Rady Kontroli likwiduje państwo pruskie. Wstęp do tej ustawy brzmi: „Państwo pruskie, które od dawnych czasów było kolebką militarystyki i reakcji w Niemczech, faktycznie przestało istnieć. W interesie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa narodów oraz pragnąc zapewnić przyszłą odbudowę życia politycznego Niemiec na podstawie demokratycznej, Sojusznicza Rada Kontroli uchwała co następuje...”. Ustawa nr 46 jest również elementem demilitaryzacji, rozwiązuje bowiem podstawę organizacyjną militarystyki niemieckiej.

Z kolei należy skonfrontować te akty prawne z rzeczywistością niemiecką:

1. Podstawowym elementem demilitaryzacji jest człowiek. Dlatego okupacyjne ustawodawstwo w Niemczech kładzie tak silny nacisk na rozbrojenie i demobilizację niemieckich sił zbrojnych we wszystkich rodzajach broni. Wystarczy wszakże przytoczyć przemówienie marsz. Sokołowskiego na posiedzeniu Sojuszniczej Rady Kontroli z dnia 21 listopada 1947, aby wskazać na odradzanie w różnej postaci niemieckich sił zbrojnych w trzech zachodnich strefach okupacyjnych. Szereg not radzieckich protestujących przeciwko odrodzeniu niemieckich sił zbrojnych w zachodnich strefach okupacyjnych publikowanych w latach 1948—50 stanowi dopełnienie materiału z przytoczonego wyżej oświadczenia marsz. Sokołowskiego. Obecnie w zachodnich Niemczech już się nie ukrywa, że plan reorganizacji armii zachodnio-niemieckiej przewiduje uruchomienie 20—25 dywizji, w tym 22 całkowicie zmotoryzowanych a w tej liczbie 10 dywizji pancernych. Wydatki na ten cel wynosiły w Niemczech zachodnich w roku budżetowym 1950/51 600 milionów marek, na rok budżetowy 1951/52 przewiduje się na te cele 1,7 miliarda marek. Są to cyfry ujawnione.

2. Wszelki sprzęt wojenny niemiecki miał zostać wydany mocarstwu okupacyjnym. W zasadzie ten sprzęt miał ulec zniszczeniu. W przytoczonym przemówieniu marsz. Sokołowskiego powtarzają się poważne zarzuty, głównie pod adresem władz okupacyjnych strefy brytyjskiej, stwierdzające konserwację zarówno sprzętu jak i obiektów wojskowych w tej strefie. Dotyczy to głównie morskich baz wojennych (Helgoland, Wilhelmshaven, Kilonia), odbudowy doków itd. Od dwóch lat — jak to wynika z doniesień prasowych oraz not protestacyjnych radzieckich — odbudowuje się w Niemczech zachodnich obiekty wojskowe, konserwuje się sprzęt wojenny, rozbudowuje drogi strategiczne, buduje nowe lotniska itp.

Przemysł wojenny niemiecki miał zostać zniszczony. Min. Mołotow w licznych swych wystąpieniach podkreślał konieczność likwidacji gospodarczych podstaw agresji niemieckiej. Stąd rodzi się także szczególne zainteresowanie radzieckie dla wszystkich zagadnień, związanych z Zagłębiem Ruhry i Zagłębiem Saary. W marcu 1947 Rada Ministrów

Spraw Zagranicznych poleciła Sojuszniczej Radzie Kontroli zakończyć do dnia 30 czerwca 1948 likwidację niemieckich fabryk artyleryjskich, lotniczych, zakładów produkcji czołgów i innych fabryk wojennych pierwszej kategorii, zbudowanych specjalnie dla celów zbrojeniowych. We wspomnianym przemówieniu marsz. Sokołowskiego zawarte są szczegółowe dane, z których wynika, że władze okupacyjne angielskie i amerykańskie od samego początku okupacji ochraniały niemiecki potencjał wojenny. Jest to zjawisko tym groźniejsze, że potencjał przemysłu wojennego niemieckiego uległ zniszczeniu podczas działań wojennych zaledwie w skali 5—20%. Według powojennych obliczeń z 1946 roku Niemcy miały w tym roku trzykrotnie więcej maszyn niż w 1939 roku. Na moskiewskiej sesji Rady Ministrów Spraw Zagranicznych w marcu 1949 min. Mołotow stwierdził, że Sojusznicza Rada Kontroli zaliczyła w zachodnich strefach 1.554 fabryki do przemysłu wojennego. Z tych 1.554 fabryk zniszczone zostały do marca 1947 zaledwie trzy fabryki. Tragiczne zniszczenie zakładów Ludwigshafen w lipcu 1948 ma z tego punktu widzenia wyjątkową wymowę. Niemiecki przemysł zbrojeniowy w strefach zachodnich zagarnięty został przez kapitał amerykański. Wyrazem tego jest statut Ruhry ze wszystkimi konsekwencjami, plan Schumana, plan Marshalla itd. Wskutek zagarnięcia niemieckiego przemysłu zbrojeniowego przez kapitał amerykański i angielski remilitaryzacja odbywa się tam kosztem mas pracujących. Pod koniec r. 1950 obliczono, że w zachodnich strefach okupacyjnych dziewięciu Niemców usługuje dwom okupantom, z tym, że stopa życiowa tych dziewięciu Niemców utrzymuje się na poziomie mniej więcej kolonialnym.

3. Proces demilitaryzacji Niemiec poddany został ściśle określone systemowi stałej kontroli międzynarodowej w postaci Sojuszniczej Rady Kontroli oraz Rady Ministrów Spraw Zagranicznych. Ten ostatni organ wysyłał nawet specjalne zespoły kontrolne do stref okupacyjnych w Niemczech, a ze sprawozdań opublikowanych wynika, że już w 1946 roku program demilitaryzacji wykonany został jedynie w radzieckiej strefie okupacyjnej. Po zerwaniu działalności Sojuszniczej Rady Kontroli przez zachodnie mocarstwa okupacyjne kontrola tego organu przestała funkcjonować. Na konferencjach Rady Ministrów Spraw Zagranicznych Związek Radziecki wysuwał bezustannie zagadnienie demilitaryzacji Niemiec i kontroli międzynarodowej nad jej wykonaniem. Wskutek tego sesje tego organu stawały się coraz rzadsze i coraz mniej efektywne. Dowodzi tego dokumentacja radziecka, ogłoszona w zbiorze przemówień min. Mołotowa, wygłoszonych na sesjach Rady Ministrów Spraw Zagranicznych. W nocy z dnia 1 listopada 1950 rząd radziecki zaproponował zwołanie Rady Ministrów Spraw Zagranicznych celem rozpatrzenia zagadnienia wykonania uchwał poczdamskich w sprawie demilitaryzacji Niemiec. Rząd Związku Radzieckiego podkreśla w tej nocy, że uważa za konieczne omówienie przede wszystkim zagadnienia

demilitaryzacji Niemiec jako najbardziej palącego zagadnienia dla Europy. Wskutek zwłoki w odpowiedziach ze strony Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji oraz bezprzedmiotowych argumentów, zawartych w spóźnionych notach tych państw, rząd radziecki powtórzył swoją propozycję w nocy z dnia 30 grudnia 1950. Zachodnie mocarstwa okupacyjne prowadzą dalej politykę łamania umowy poczdamskiej również i na tym odcinku.

Poczdamski program demilitaryzacji Niemiec znalazł zrozumienie w niemieckich organizacjach demokratycznych. Działalność tych organizacji rozwijana jest według tezy — potwierdzonej przez rozwój wypadków — że kwestia narodowa w Niemczech ściśle jest związana ze sprawą pokoju. Polityka długotrwałej okupacji Niemiec zachodnich i przekształcenia ich w bazę wojskową stwarza stałą groźbę wojny i dlatego jest sprzeczna zarówno z interesami narodu niemieckiego jak i interesami innych narodów Europy. Zawarcie traktatu pokojowego z Niemcami, zgodnie z umową poczdamską, jest jednym z najważniejszych zadań, gdyż oznacza to zniesienie okupacji w Niemczech zachodnich, przywrócenie jedności Niemiec i stworzenie podstaw swobodnego i niepodległego rozwoju Niemiec jako państwa demokratycznego i miłującego pokój. Na podstawie takiego rozumowania w uchwałach naczelnych władz partyjnych SED znalazło się następujące oświadczenie: „Ludności Niemiec zachodnich grozi niebezpieczeństwo, że w razie nowej wojny światowej mocarstwa imperialistyczne użyją jej jako mięsa armatniego dla amerykańskiego imperializmu. Oznaczałoby to zagładę narodu niemieckiego i zupełne zniszczenie Niemiec, ponieważ wojna toczyłaby się na niemieckim terytorium. Z tego powodu walka o pokój powszechny i o przyjaźń między narodami, prowadzona przeciwko podżegaczom wojennym i planom wykorzystania zachodnich Niemiec dla własnych celów, jest równocześnie walką o uratowanie narodu niemieckiego”. Równocześnie jest rzeczą oczywistą, że zachodnio-niemieckie państwo separatystyczne staje się w tych warunkach podstawą odradzającego się pruskiego militarysty i ducha odwetu. Jest to sprzeczne z umową poczdamską w zakresie demilitaryzacji Niemiec, a równocześnie jest sprzeczne z interesami narodu niemieckiego.

Powyższe poglądy znalazły swój wyraz w programowym przemówieniu prezydenta Wilhelma Piecka, wygłoszonym w dniu proklamacji Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Prezydent Pieck stwierdził wyraźnie w tym przemówieniu: „Rozstrzygnięcie kwestii narodu niemieckiego zależy od osiągnięcia pokoju, który zapewni narodowi niemieckiemu wolność i niezależność oraz stworzy warunki, w których będzie on mógł sam rządzić swymi sprawami. Stoimy wobec smutnego faktu niedotrzymania przyrzeczeń, danych narodowi niemieckiemu przez sojuszniczne mocarstwa okupacyjne w umowie poczdamskiej w sprawie przyznania Niemcom jedności ekonomicznej, w sprawie udzielenia narodowi niemieckiemu możliwości powołania własnych organów central-

nych i wreszcie drogą współpracy wszystkich sił przeprowadzenia w Niemczech demilitaryzacji i denazyfikacji oraz zrealizowania w Niemczech prawdziwej demokracji, która zagwarantuje narodom, iż nie zostaną już nigdy napadnięte przez Niemcy i że Niemcy wstąpią do szeregów potężnego obozu pokoju, na którego czele kroczy Wielki Związek Radziecki. Zachodnie mocarstwa okupacyjne uważały za stosowne naruszyć tę umowę i przeprowadzić jednostronnie takie poczynania, które podporządkowują część Niemiec bezpośredniemu dyktandowi tych mocarstw zachodnich, jak to się stało z wprowadzeniem statutu okupacyjnego". Oświadczenie ministra spraw zagranicznych Niemieckiej Republiki Demokratycznej z dnia 24 października 1949 podkreśla cele pokojowe Niemieckiej Republiki Demokratycznej oraz jej dążenie do wykonania wszystkich zobowiązań, wynikających z umowy jaltańskiej i poczdamskiej. Oświadczenie to podkreśla, że Niemiecka Republika Demokratyczna uważa za swój cel — przeszkodzenie w odrodzeniu imperializmu niemieckiego oraz dbałość o nawiązanie i utrwalenie stosunków pokojowych. W rok później minister spraw zagranicznych Niemieckiej Republiki Demokratycznej rozwijając ten program oświadczył lakonicznie, że granica zabezpieczenia pokoju nie leży na Łabie, lecz sięga daleko na zachód. W ten sam sposób rozwinął ten program jeden z czołowych działaczy Niemieckiego Komitetu Bojowników o Pokój — prof. dr Robert Havemann.

Podczas I Polskiego Kongresu Pokoju Franz Dahlem, kierownik delegacji Niemieckiego Komitetu Bojowników o Pokój, wygłosił oświadczenie na temat roli Niemieckiej Republiki Demokratycznej we froncie pokoju. Dahlem oświadczył wtedy: „Naszą ojczyzną są całe Niemcy. Jednak niemieccy bojownicy o pokój prowadzą walkę w zupełnie odmiennych warunkach na wschodzie i zachodzie naszej ojczyzny. W Niemieckiej Republice Demokratycznej, gdzie mógł się rozwinąć antyfaszystowsko-demokratyczny ustrój, 17 milionów ludzi podpisało apel sztokholmski, potępiający broń atomową. Niemiecka Republika Demokratyczna jest silnym bastionem w walce o pokój i o zjednoczenie całych Niemiec". Pod koniec tego przemówienia Dahlem dodał: „Jesteśmy świadkami, że na niemieckich bojownikach o pokój spoczywa główna odpowiedzialność za skuteczne pokrzyżowanie planów wojennych imperialistów, za walkę z ich planem marszu na naszą demokratyczną republikę. Każda imperialistyczna agresja przeciwko wschodowi spotka się najpierw z oporem Niemieckiej Republiki Demokratycznej".

Po tej samej linii wypowiadają się wszystkie oświadczenia SED, skierowane do narodu niemieckiego. W manifestie III Kongresu SED do wszystkich Niemców znajduje się takie oświadczenie: „Nowa wojna imperialistyczna przyniesie Niemcom jedynie śmierć i zagładę. Żyć w pokoju i budować nowe życie — tylko to może być celem narodu niemieckiego. Lecz pokój sam nie nastąpi. Trzeba go wywalczyć. Trzeba go strzec. Obecnie musimy wyteżyc wszystkie siły do walki o pokój".

To jest główna linia działania niemieckich sił demokratycznych na odcinku demilitaryzacji Niemiec i walki o pokój. Dlatego premier Otto Grotewohl mógł oświadczyć, że ruch walki o pokój oraz koncentracja niemieckich sił narodowych to nie są ani zagadnienia sprzeczne, ani zagadnienia, które by można rozpatrywać z punktu widzenia nadrzędności lub podrzędności celów. Są to jedynie dwie strony tego samego zagadnienia. Ruch walki o pokój i koncentracja niemieckich sił narodowych — oświadczył premier Grotewohl — stanowią jak gdyby dwie nogi tego samego człowieka. Tylko używając obu nóg człowiek może się posuwać naprzód i tylko w ten sposób może odnosić zwycięstwa. Dlatego Komitety Obronców Pokoju związane są jak najściślej z pracami Narodowego Frontu Demokratycznych Niemiec. Z tej syntezy wynikło podpisanie apelu sztokholmskiego przez 91,33% całej ludności Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Na tej podstawie też Niemiecki Komitet Obronców Pokoju rozszerza się nie tylko w Niemieckiej Republice Demokratycznej, lecz zatacza coraz szersze kręgi również w zachodnich strefach okupacyjnych, przyciągając do swych prac w pierwszym rzędzie młodzież.

Warto podkreślić, że dzięki inicjatywie niemieckiego Komitetu Obronców Pokoju uchwalona została przez Izbę Ludową Niemieckiej Republiki Demokratycznej ustawa o ochronie pokoju, zgodnie z uchwałami II Światowego Kongresu Pokoju. Ustawa ta przewiduje surowe kary za propagowanie aktów agresji, w szczególności zaś wojny zaczepnej, podżeganie do wojny, werbowanie do udziału w działaniach wojennych mających na celu ujarznienie któregośkolwiek narodu, jak również werbowanie do zagranicznych formacji wojskowych. Jeden z artykułów tej ustawy zakazuje propagandy, mającej na celu wskrzeszenie agresywnego militarizmu i imperializmu niemieckiego lub też mającej na celu wciągnięcie Niemiec do agresywnych bloków wojennych. Surowe kary pociąga za sobą podżeganie przeciwko układom międzynarodowym, mającym na celu zachowanie i umocnienie pokoju oraz rozwój Niemiec na demokratycznej i pokojowej podstawie. Jest to wzorowa ustawa o ochronie pokoju.